

לכבוד שבת קדש - פרשת קורח תשפ"ב

זוהב הארץ ההיא טוב - זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות - נכתב ע"י חגי צמיר

(משנה אבות א יב). מבחן מחתות הקטורת לא היה מתוכנן, אלא נכפה על מִשֶׁה, שנאלץ להציע אותו כדי לסיים את המחלוקת של קִרְח וְעֵדְתוֹ, ואילו את מבחן המטות יזם כבר הקב"ה באופן מתוכנן, כדי שמעתה ולעתיד לבוא, לא יהיה עוד לאיש ספק בבחירתו של אֶהֱרֹן לכהן הגדול.

ועדיין נשאלת השאלה מה ראה הקב"ה לבחור דווקא בנס זה של פריחת המטה לשקד, כדי להוכיח את בחירתו של אהרן? חז"ל אומרים במסכת יומא, שהנס היה מיוחד, הואיל ובדרך כלל בטבע הפרחים מופיעים ראשונים, ועם תחילת הנץ נושרים הפרחים, ואחרי שהנץ נושר אז מופיע הפרי, ואילו כאן כל השלבים נשארו, ולמרות שיצא כבר ציץ הפרח נשאר.

וכך מובא בדעת זקנים מבעלי התוס': **"והנה פרח מטה אהרן. משמע דתרי עניני פרח היו שם דמצד אחד פרח ואותן פרחים עמדו ולא נפלו לעולם ומצד אחד ויצא פרח ונפל כדרך כל פרחי אילנות ויצץ ציץ ויגמול שקדים. וראיה מיומא (נב): דמסיק על אותן דברים שנגנזו וי"א אף מקלו של אהרן שקדיה ופריה נגנזו, מכלל דפריה היו ועמדו לעולם ומצד אחד השקדים"** (דעת זקנים מבעלי התוספות פרק י"ז פסוק כ"ג).

רבי יצחק קארו, דודו של מרן ה'בית-יוסף', בספרו "תולדות יצחק" מרחיב את ההתבוננות בצורת הנס של הפרחים והשקדים ומציין, שאירעו בו שלשה ניסים ומסיים וקושר בין צורת הנס למטרתו: **"הרבה ניסים נעשו בזה. אחד, שהוציא שני פרחים, האחד נפל כשגמל שקדים שכן הדרך, השני נשאר לעולם וזה הוא שאמרו חכמים ז"ל [ע"י במד"ר יח כג] שנגנז מטה אהרן בפרחו ושקדו וזה נס גדול. הנס השני, שטבע שאר אילנות כשנכרתים מוציאים פרח מצד לחלוחית שבהן, ואילן שקד כשנכרת מתייבש ואינו נשאר בו שום לחלוחית, ולזה ראה ירמיה [א יא] מקל שקד שאבד לחלוחית שבישראל. הנס השלישי, במדרש שאלו השקדים היו מתוקים ומרים, המתוקים מצד ימין המטה, והמרים מצד שמאל, וכשיהיו ישראל עושים רצונו של מקום, היו הפרחים המתוקים של צד ימין לחים ושל צד שמאל כמושין, וכשאינו ישראל עושין רצונו של מקום, היו הפרחים של צד שמאל לחים ושל צד ימין כמושין. והטעם שהוציא פרח, רמז לבני אהרן שהן פרחי כהונה, לומר כי מה' הייתה זאת להם ויצץ ציץ על אהרן שעליו ציץ נזר הקדש, שקדים על הלויים השוקדים במקדש כל הימים, לומר שהקב"ה שלח למשה כל אלו המנויים כי לא מלבנו...".** הרשב"ם, נכדו של רש"י, הגדיל יותר את תופעת הנס הייחודי הזה וטען, שלמעשה הנס הגדול היה שכל שלשת השלבים היו בתהליך

פרשת קרח פותחת במחלוקת הגדולה בין קרח לבין משה. קולמוסים רבים נשברו בהסברים שונים על טיב המחלוקת ומהותה, גאווה ורצון לשליטה מנהיגות ועוד ועוד. אך מעניין לא פחות לראות מה קרה לאחר מותם של אנשי קרח ועדתו. לאחר שנשרפו מקטירי הקטורת, וכן נבלעו באדמה קִרְח וכל עדתו, ביקש הקב"ה מִשֶׁה שיעשה מבחן חדש. כל נשיאי השבטים נתבקשו להביא את מטות ההנהגה שלהם, ולהניחם במשכן ליד קודש הקודשים, ואז, הצהיר הקב"ה, שיעשה נס, ורק אחד המטות היבשים יוציא פרחים. המטה שיפרח יעיד במי בחר הקב"ה להיות הכהן הגדול של ישראל.

מבחן המטות מאד תמוה. רגע קודם, ראו כולם כיצד נשרפו למוות מאתיים וחמישים נְשִׂאֵי עֵדָה, ועימם קִרְח, אשר חמדו לעצמם את תפקיד הכהן הגדול, והיחיד שנשאר חי היה אֶהֱרֹן. **"קָחוּ לָכֶם מִחֲתוֹת, קִרְח וְכָל עֵדְתוֹ, וְתָנוּ בָהֶן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קִמְרֹת... וְהָיָה הָאֵשׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ".** מכאן שצריך היה להיות ברור לכל, כי אֶהֱרֹן הוא **"הָאֵשׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה'".** אם אֶהֱרֹן נותר אחרון מבין ה"שרופים", והיה היחיד שלא נשרף, למה צריך היה הקב"ה להוסיף גם את מבחן 'המטה הפורח' באוהל מועד, ולהראות שוב לכולם שאֶהֱרֹן הוא אכן הנבחר לתפקיד הכהן הגדול?

הבחירה באֶהֱרֹן במבחן "השרופים בקטורת" הייתה מסוג הוכחה בדרך השלילה. המתנגדים למשה יכלו לטעון, כי הבחירה באֶהֱרֹן לא נעשתה באופן חיובי מובהק על ידי הקב"ה, אלא, כך יצא לכאורה 'במקרה', לאחר שכל "המתחרים" נשרפו ויצאו מן "המשחק" – ואֶהֱרֹן זכה בתפקיד, לא מפני שהיה המתאים ביותר, אלא רק מפני שחמק מהאש, וכך יצא ששרד הוא לבדו.

בא הקב"ה ללמדנו, שבחירה במנהיג אינה יכולה להיעשות על דרך שתיראה כאילו היא באמצעות שלילת האחרים. בחירת מנהיג אמיתי צריכה להיעשות מצד התכונות הפנימיות שיש בו. הקב"ה מציג לעיני כל, שאֶהֱרֹן, הוא המתאים והטוב ביותר לתפקיד הכהן הגדול, ולא רק מתוך שהיה זה ששרד אחרון מבין "השרופים בקטורת", אלא גם מתוך סימן מובהק שבחר בו במתכוון וְהָיָה פָּרַח מִטֵּה אֶהֱרֹן. לכאורה כלפי חוץ כל המטות היו נראים יבשים ושווים בצורתם החיצונית, אולם בפנימיות נוכחו כולם לדעת, כי מִטֵּה אֶהֱרֹן היה שונה, הייתה בו חיות פנימית שלא הייתה בשאר המטות. לאהרן יש תכונה פנימית שאין באחרים - **"אוהב שלום ורוף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה"**

טבעי שכל עם ישראל צפה בו, וכך דבריו: "נראה לפי הפשט, כשהוציאו משה מִצָּאוּ שְׁפָרַח ולא יותר, כדכתיב: "והנה פרח מטה אהרן". אבל אחר כן, "ויצץ ציץ" לעיני כל ישראל. ואחרי כן, "ויגמול שקדים". שכן הוא העניין בפירות האילן, שאם הכל היה בבת אחת, אם כן כשהוציאו משה נגמר כל אותו העניין תחילה. והנה לא היתה נראית לא הפריחה ולא הניצה. וגם לא היה לו לכתוב: "והנה פרח" אלא: "והנה גמל שקדים". נראה אם כן שיש ענין מיוחד בבחירה של השקד, לסמל את המסר שרוצה הקב"ה להעביר לעם ישראל. לא רק ענין השקידה כפי שמופיע אצל ירמיהו, אלא משהו עמוק נוסף. יציאת מצרים, והאירועים שבעקבותיה, מביאים את עם ישראל לחוות ניסים גלויים ששינו את הטבע ודלגו מעל הטבע, הנס של 'מקל השקד' הוא לא עוד נס ככל הניסים, אלא לראשונה יש כאן נס שמולבש בתוך הטבע. יש כאן תיאור של שלשה שלבים של צמיחת השקד מפרח לציץ ואח"כ לפרי, רוצה לומר: הקב"ה רצה ללמד את עם ישראל פרק בהתבוננות בטבע, שהיא כולה ניסית ומעתה הופעת הקדושה והכהונה יידאו בצורה טבעית. זה חלק מצורת החיים הטבעית של עם ישראל, שיש בה 'פרחי כהונה', עד ששמים את הציץ לראשו של הכהן ומהווה את 'הפרי הבשל' שמתפלל ומכפר על עם ישראל. לכל אחד תפקיד במכונה הגדולה הנקראת "עם ישראל", ולמרות שכל העדה כולם קדושים – יש לכל אחד תפקיד אחר. ולואי ונדע לדעת מה התפקיד הנכון לנו, ובעיקר שנדע להוציאו לפועל בשקידה ובמסירות.

=====
השקד מופיע בתנ"ך מספר פעמים. הוא אחד מפירות הארץ, ומוזכר בין הפירות ששלח יעקב ליוסף עם אחיו כאשר הלכו למצרים. ויאמר אליהם ישראל אביהם אם-כן אפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה מעט צרי ומעט דבש נבאת ולט במנים ושקדים:
מענין לדאות ששיבת עם ישראל לארצו במפעל הציוני, הביאה לשינוי בשמו של העץ, שנקרא מאז בפי רבים בשם "שקדיה".
קרוב לוודאי שהמילה שקדייה חודשה על ידי לוי קיפניס, והופיעה לראשונה בשירו "לשנה טובה, שקדיה" (תרע"ט). בתוך זמן קצר התקבלה השקדייה ללשונם של הילדים, כפי שמעידים שיריהם של יחיאל הלפרין ("חמשה עשר בשבט", תרפ"ז) וישראל דושמן ("השקדיה פורחת ושמש פז זורחת"), אך לקח לה זמן להשתרש בלשון המדוברת. כך למשל, יהודה גור לא מצא לנכון להביאה במילוניו (אף לא ב"מילון עברי", תש"ו). גם נ"ה טורסיני ראה בה מילה של ילדים וציון

בערכה: "כינוי חיבה לעץ השקד, נוהג בספרות הילדים" (מילון בן יהודה, 1959). לעומתם רשם אבן יושן במילונו הראשון: "כינוי עממי לעץ השקד", אך שתי המובאות שהביא הן משירי הילדים (מלון חדש, כרך ה, תשי"ב). ההבחנה בין העץ ובין פרי העץ נוהגת בספרות חז"ל ומצויה ביצירות סופרים ומשוררים: אגודה, בטנה, חרובית, תמרה (מן המקורות), אגסה (דבורה בארון, "משפחה", תרצ"ג), תפוחה (זלמן שניאור, "בירח בול", תר"ע) וכמובן "לבלבו בוג העצים, הדבדבניה הלבנה" (ח"נ ביאליק, "קומי צאי", תרס"ה). בשירו של קיפניס אפשר שהחרוז הנוח - לשנה טובה/שקדיה - הוא שתמך בחידוש הלשוני הזה. מכל מקום ריבוי השמות המיוחדים בסיומת י"ה ב"לשון הירושלמית" ובהם שמות צמחים ופרחים - זכריה, חמניה, עגבניה - ודאי השפיע על לוי קיפניס. בשנת תרע"ו פרסם קיפניס את הסיפור "זהב תפוח הזהב" ובו קרא לעץ התפוח זהביה ולפריו תפוחיחים - "והיתה כל זהביה, כאם רחמניה פועה והומיה ומספרת מעשיה" (ספריה קטנה לילדים, מדרגה ראשונה, כרך שני, ו.ג ובסיפורו "מעשה בתפוח שהלך לשוח" כתב על התפוחה וילדיה התפוחיחים (שם, כא). מי שראה את השקדיה כסמל לזכרון מארץ ישראל היה מרדכי זעירא, שגויס לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה. בנסיעתו מארץ-ישראל למצרים, עברה הרכבת בדרכה בדרום מישור החוף, שבאותה תקופה היה מכוסה (בחלקו) במטעי שקדים, שעמדו אז בפריחתם. הדבר השאיר עליו רושם אז וכך כתב את המילים והלחן ל"שיר ההודיה".

**לויית אותי, ארצי, בלבן שקדיה,
בזהר חמתך ומרחבי שדותיך,
ושיר נתת בפי, הוא שיר ההודיה,
להשמיעו הרחק, הרחק מגבולותיך.**

מרדכי זעירא (גֶרְבֵן) (6 ביולי 1905 – 1 באוגוסט 1968) היה מחשובי המלחינים והפזמונאים הישראלים. כתב מנגינות לטובי המשוררים והפזמונאים, בהם יעקב אורלנד, נתן אלתרמן, אהרן אשמן ואלכסנדר פן. בזמנו כונה "הטרובדור של הזמר העברי". נולד כדמיטרי מארק (מיט'יה) גֶרְבֵן בעיר קייב שבאימפריה הרוסית (כיום בירת אוקראינה). למד במגמת מכונאות בפוליטכניקום של קייב, אך עקב קשיי הפרנסה הפסיק לימודיו לאחר שני סמסטרים ועבר לעסוק בתפירת נעליים. בשנת 1924 נעצר עקב השתייכותו לתנועת הנוער הציונית "השומר הצעיר", אך קיבל היתר לעזוב את ברית המועצות ועלה לארץ ישראל בגיל 19. בארץ הצטרף לקיבוץ אפיקים

לכבוד שבת קדש - פרשת קורח תשפ"ב

זוהב הארץ ההיא טוב - זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות - נכתב ע"י חגי צמיר

וַיֵּשׁ כִּי בּוֹקְעוֹת לְרַגְעִים אֲנָחוֹת וּלְחִישָׁה / בְּבֵית עֲזָבוֹ אִם וְאָחוֹת
וְתִינוּק וְאִשָּׁה. / אֶף רָגַע אֶחָד מִיָּדִים לֹא נָחוֹת / חֲמִשָּׁה יָצְאוּ
מוֹלְדֵת לְבָנוֹת - חֲמִשָּׁה.

שירו הנודע "לילה לילה" הולחן באחד מימי העוצר של השלטון הבריטי. זעירא הלחין שניים משיריו של אלכסנדר פן לזכרו של אלכסנדר זייד. ביום השנה הראשון הלחין את השיר "שיר של זייד" ("פעם ועוד"), ושנתיים אחר כך הלחין את "אדמה אדמת", בטעות סוברים שהולחן ליום השנה הראשון. שיר מפורסם נוסף שנכתב על ידו וע"י חברו אורלנד היה "שיר שמח" שנכתב לאחר רצח נוסעי אוטובוס במעלה העקרב, ב-17 במרץ 1954, י"ב באדר ב' ה'תשי"ד לאחר הטבח שררה אווירה קודרת בארץ. ביום שלמחרת, פגש משה שרת באורלנד ובזעירא באחד מנשפי פורים במועדון "מילוא" של מפא"י, וביקש מהם לחבר שיר שיפיג את תחושת האבל הציבורי. הוא "כלא" את השניים במטבחון המועדון (שהיה מלא כל טוב) עד שיסיימו את חיבור השיר, וכשיצאו משם כעבור שעה היה בידיהם זמר חסידי לווהט הפותח במילים "אם גם ראשנו שח".

אִם גַּם רֵאשֵׁנו שָׁח / וְעַצֵּב סוּבְבָנוּ / הִבָּה וְנִתְלַקַּח / מִן הַשְּׂמָחָה
שָׁבָנוּ.

הִי, הִי, / הִבָּה וְנִתְמַלֵּא / שְׂמָחָה, שְׂמָחָה כְּמֵלֵא הַעֵינֹן,

הִי, הִי / שִׁירוּ עֲלֵה, עֲלֵה / עֲלֵה וּבְעַר הַיַּיִן! / עֲלֵה וּבְעַר הַיַּיִן!

עֲלֵה וּבְעַר כָּאֵשׁ / וְהִדְלִיקֵנוּ כַּח! / אָבוּי לְמִתְיָאֵשׁ / הַלֵּילָה יֵשׁ

לְשִׂמְחָה!

הִי, הִי / הַלֵּילָה יִגָּאֵל / כָּל מִי, כָּל מִי, כָּל מִי שֶׁנֶּשְׂמָה בּוֹ

הִי, הִי / כָּל אִישׁ בִּישְׂרָאֵל / נִיצוֹץ שֶׁל נְחֵמָה בּוֹ!

זעירא נפטר מהתקף לב ב-1968 ונטמן בבית העלמין קריית שאול בתל אביב.

מי יתן ונלמד לשמוח גם בעת עצב, להבין את הנס שבתוך הטבע, ללמוד לשקוד על התפקיד שלנו, כמו השקד. חסר גלגל? אני הגלגל. חסרים מסמר, בורג, גלגל תנופה? קחו אותי. צריך לחפור אדמה? אני חופר. צריך להיות חייל? אני חייל. משטרה? רופא? עורכי דין? מורים? שואבי מים? בבקשה, אני עושה את הכל. אין לי פרצוף, אין פסיכולוגיה, אין רגשות, אין לי אפילו שם: אני האידיאה הטהורה של שירות, מוכן לכל, איני קשור בשום דבר; אני יודע רק ציווי אחד: לבנות.", אין בני אדם כאלה, אמרתי, "יהיו". (מדברי טרומפלדור באיגרת החלוק).

(שאז נקרא "קיבוץ השומר הצעיר ס.ס.ס.ר."), ששכן אז ליד יבנאל. חברי הקיבוץ העלו הצגת אופרה עברית בשם "כרמלה". על התזמורת, שכללה קונצרטניה ונגני מסרק, ניצח זעירא, שהיה מוכשר בנגינה על מסרקים. בפי חבריו נקרא אז בשם "מסרקי".

לאחר חודשים אחדים עברה הקבוצה לעפולה והעלתה הצגה חדשה, "חולצה כחולה", ובה שירו הראשון של זעירא (מילים ולחן) הקרוי אף הוא "חולצה כחולה", שזכה לפופולריות רבה בקרב תנועות הנוער הסוציאליסטיות בארץ ישראל. משה הלוי, מייסד "האהל", שכנע את זעירא לעבור לתל אביב וללמוד משחק. בשנת 1927 החליט זעירא להפסיק את לימודי המשחק וללמוד הלחנה. באותה שנה הכיר את שרה גוטמן, תלמידת סמינר לוינסקי לגנות, כששרו שניהם במקהלת "בית הלויים" של מנשה רבינא בתל אביב. השניים היו לבני-זוג, כעבור כמה שנים, בינואר 1933, נישאו בכפר יותקין, וב-1935 נולד בנם היחיד, יובל.

בשנת 1928 פרסם עם יצחק שנהר אוסף שירי עלייה לירושלים, שבו כתב שנהר את המילים וזעירא את הלחנים. זעירא ראה בכך את ראשית יצירתו כמלחין. בשנה זו שינה את שם משפחתו ל"זעירא", בשל קומתו הנמוכה, בעצתו של הסופר אהרן אשמן.

מסוף שנת 1933 התפרנס למחייתו מעבודה בחברת החשמל, בתחילה כקורא מונים ואחר כך, בעקבות התקף לב, עבר לעסוק בהנהלת חשבונות. בהקשר זה כתב והלחין את השיר "שיר הרשת" ("הזקן מנהריים") על אודות פנחס רוטנברג. במלחמת העולם השנייה התגייס זעירא לצבא הבריטי, נמנה עם מקימי להקת "מעין זה" של הבריגדה היהודית והלחין חלק משיריה, בהם "שלכת" (עמוק העצב בעיניים).

זעירא היה קשוב למתרחש בארץ, וכמה משיריו הם תגובות בזמן אמת למאורעות שאירעו. כך לדוגמה, שירו "חמישה יצאו מולדת לבנות" הוא תגובה על רצח חמשת היהודים על ידי פורעים ערבים שעל שמם קרוי קיבוץ מעלה החמישה.

חֲמִשָּׁה יָצְאוּ מוֹלְדֵת לְבָנוֹת, חֲמִשָּׁה / בְּבֵית עֲזָבוֹ אִם וְאָחוֹת
וְתִינוּק וְאִשָּׁה. / הִלְמּוּ פְּטִישִׁים בְּהָרִים, וְהִלְמּוּ פְּטִישִׁים. /
חֲמִשָּׁה שָׁם עָמְדוּ סִלְלוּ וְחִלְמּוּ מְסֻלוֹת וּכְבִישִׁים. יְרִיחוֹת פִּלְחוּ אֶת
הַבְּקָר פְּתָאוּם, יְרִיחוֹת. / פְּטִישִׁים בְּיָדָם בְּנִפְשָׁם הַמְתוּם, נִפְלוּ
חֲמֵשׁ הַגְּוִיחוֹת.

וְקָמוּ, וְקָמוּ, וְקָמוּ, וְקָמוּ, וְקָמוּ / בְּלֵילָה בְּהִצַּת בְּהָרִים הָאֵשִׁים /
הִלְמּוּ מִחֲדָשׁ חֲמִשָּׁה פְּטִישִׁים / וּמָאֵז לֹא נִדְמּוּ.